

Isten országával így áll a dolog...

A szőlőkben elérkezett a szüret ideje. Egy szőlőtulajdonosnak igen sok tennivalója akadt. Segéderőkre volt szüksége. Napszamosokra és munkanélküliekre, akik segítenek neki, hogy a lehető leggyorsabban tető alá hordják a termést. Ezek rendszerint a falu főterén gyülekeztek, ahol türelmesen várakoztak, amíg egy munkaadó értük nem ment. A szőlőtulajdonos tehát kora reggel kiment, magával vitte a legerősebb férfiakat, és megegyezett velük az országban szokásos napi bérben: egy dénárban. Egy dénárral egy családapa egy napig éppen el tudta látni családját a legszükségesebbekkel.

De sokkal több tennivaló lett, mint amire a szőlősgazda számított. Ezért kilenc órakor megint elment a falu főterére. Ott még mindig álldogáltak olyan férfiak, akik remélték, hogy csak szerződtetik őket valamilyen munkára. Magával vitte őket, és azt mondta nekik: Olyan bért kaptok majd, ami megillet titeket. Tizenkét órakor megint kiment, és délután háromkor még egyszer.

Még ötökör is kiment a térre. És ismét álltak ott olyan férfiak, akik semmilyen munkát nem kaptak. A szőlőtulajdonos megkérdezte őket: Mit álldogáltok itt? Azt felelték: Mostanáig senki sem fogadott fel minket, és hamarosan lemegy a nap. Ekkor a szőlősgazda azt mondta: Menjetek ti is a szőlőmbe. Nagyon sok a dolog.

Amikor beesteledett, a szőlő ura így szólt vincellérjéhez: Most fizess ki a béreket. Ez a legszebb feladatod. De kérlek, ezúttal így csináld: Kezd az utolsókkal, azokkal, akik csak egy órát dolgoztak.

Ezek odajöttek, és valamennyien egy-egy dénárt kaptak. Világos, hogy a többiek, akik hosszabban dolgoztak, már kiszámították, hogy ennek megfelelően mennyivel többet kapnak majd. De ők is egy dénárt kaptak fejenként. Igen, azok is, akik egész nap dolgoztak, egy dénárt kaptak.

Ezt nem találták igazságosnak. Morogtak. Odamentek a szőlősgazdához, és azt mondták neki: Ez így nem járja. Ezek az utolsók egy órát dolgoztak, és egy dénárt kaptak. Mi pe-

Hermann-Josef Venetz

Az új igazságosság

(Mt 20,1-16)

dig, akik egész nap dolgoztunk, szintén csak egy dénárt kaptunk. Ez igazságtalan. Vagy mi kapunk többet, mint a többiek, vagy ők kapnak kevesebbet, mint mi. Ezt követeli az igazságosság. Egész nap gürcöltünk. A tűző déli napon is dolgoztunk, és te egy sorba állítasz minket azokkal, akik csak egy órácskát dolgoztak az alkony hűvösében. Hol van itt az igazságosság?

A szőlőtulajdonos magához intette az elégedetlenkedők szövívőjét, és így szólt hozzá: Kedvesem, nem követek el veled igazságtalanságot, hiszen reggel egy dénárban egyeztünk meg egymással. Te egyetértettél ezzel. Nem is igen lehetett volna ellenvetésed, mert az egész országban ezt a bért fizetik egy napszámért. Megkaptad az egy dénárt. Fogd, és menj! Igaz, én azoknak is egy dénárt akarok adni, akik utoljára jöttek. De nem szabad ezt tennem? Hát nem tehetek a pénzzel azt, amit akarok? Hiszen veled nem történik igazságtalanság! Vagy talán haragszol azért, mert én jó vagyok?

Isten országával így áll a dolog.

A példázatok mint műalkotások

Tulajdonképpen már nincs sok magyarázni való, mert számos magyarázatot már a szöveg tolmácsolásába is belevittünk.

Először talán mégis ez. A példázat elbeszélője – s ez esetben egészen biztosan maga Jézus – igen ügyes elbeszélő. Amikor hallgatja az ember, igencsak ügyelnie kell. Mert bármilyen szemléletes is a történet, egy-két dologban mégiscsak túllép a kereteken. Nehezen hihető például, hogy a szőlőtulajdonos délután ötökör még egyszer kimegy a térre, hogy munkásokat fogadjon. Különösen akkor nem, ha előzőleg szinte kétóránként munkások után nézett. Vagy rossz szervező ez a szőlősgazda, vagy egész egyszerűen túloz a példázat. Feltételezem, hogy a második esetről van szó. Az elbeszélés túlmutat önmagán. Gondolkodjanak el a hallgatók! Kezdjék csak törni a fejüket, mi a csuda állhat mögötte: egy példázat ugyanis mindig sokrétű.

Az elbeszélés egy másik vonása is alig hihető. Miért fizetné ki a vincellér először azokat, akik utolsóként érkeztek? Csakis azért, hogy a többiek láthassák, mennyit kapnak emezek. Ha ezt nem állapíthatnák meg, akkor nem is reklamálhatnának, és a tulajdonosnak akkor nem is kellene igazolnia magát. – Mindezt csak azért mondom el, hogy megmutassam, milyen rafináltan járt el a példázat elbeszélője. Az evangéliumi példázatok valóságos kis műalkotások.

Egy elv, amelytől nem lenne szabad eltérni

De nézzük most a tartalmat. Kérdezem, mit gondolhattak magukban a munkások a bér kifizetése után. Hogy mit gondoltak azok, akik egész nap dolgoztak, és mégis egy dénárt kaptak, megmondja a példázat: Fel vannak háborodva. Úgy érzik, átrázták őket. Ezt köntörfalazás nélkül meg is mondják a szőlőtulajdonosnak. Valóban minden okuk megvan arra, hogy fölháborodjanak, minden okuk megvan a morgásra: „Mi többet dolgoztunk, mint a többiek, és nekünk el kellett viselnünk a nap hevét.”

Létezik a teljesítménynek megfelelő bérezés elve, és ésszerű, hogy ettől ne térjen el az ember. Aki eltér tőle, igazságtalanul cselekszik. Minél több munka, annál több bér! Ez csak világos! Ez csak magától értetődő! Ez logikus. Ha az ember eltér ettől, azzal mindent összekuszál. Konkrétan: Ha te egy dénárt fizetsz ki azoknak, akik csak egy órát dolgoztak, s azt is kedvező körülmények között, akkor nekünk, akik egész nap dolgoztunk, és ráadásul nehéz körülmények között, több jár. Ezt követeli az igazságosság.

Megkérdezem, mit gondolhattak a fizetéskor azok, akik csak egy órát dolgoztak. Talán azt gondolták: Ez jó ember. De talán azt is gondolták: Ennek hiányzik egy kereke! Ha azonban felfogták, hogy azok, akik egész nap dolgoztak, szintén (csak) egy dénárt kaptak, nem spórolhatták meg a rossz érzést. Persze nem tiltakoztak: rászorultak a pénzre. De azt gondolhatták magukban, hogy azért ez mégsem egészen tiszta ügy. Hiszen ők is egészen „normális” módon gondolkod-

tak: Minél több munka, annál több bér. Semmi ok sincs arra, hogy eltérjünk ettől az elvtől.

Akár így, akár úgy, a munkások érzülete teljesen szemben áll a tulajdonos viselkedésével. Különösen azok tudnak nyomós okokat felhozni rosszkedvükre, akik egész nap dolgoztak, és most, a fizetéskor egy sorba kerülnek azokkal, akik csak egy órát dolgoztak. Ezért tiltakoznak. Meg vannak győződve arról, hogy a teljesítménynek megfelelő bérezés elvének semmibevétele miatt nemcsak velük történik igazságtalanság, hanem az egész világ is összeomlik, mivel az igazságosságot csak az garantálja, ha ragaszkodunk ehhez az elvhez.

Két világ

Azoknak a munkásoknak, akik becsapva érzik magukat, jó okuk van a tiltakozásra. Ám a szőlőtulajdonosnak is vannak indokai. Nézzük meg ezeket egy kicsit közelebbről.

A tiltakozók szövegéhez így szól:

1. Igazságtalan nem vagyok; hiszen azt kapod, amiben reggel megegyeztünk: egy dénárt.

2. Ha nem vagyok igazságtalan veled szemben, akkor egyébként azt tehetek az enyémmel, a pénzemmel, amit akarok.

3. Én jóságos vagyok – és neked nem kellene emiatt haragudnod.

Hogy a munkások egyetértettek-e ezzel az érveléssel, nem tudom. A példabeszéd semmit nem mond erről. Biztos azonban, hogy a szőlősgazda új mozzanatot von be: a jóságot. Utolsó mondatából talán nem egyszerűen csak a szemrehányást kellene kihallanunk; legalábbis toborzó jellege is van ennek a mondatnak: Bárcsak elhagyná ez a munkás a maga szűkös, az igazságosságához ragaszkodó álláspontját, és megpróbálná elfoglalni a jóság álláspontját! *Ez a példázat döntő mozzanata*, a poénja, ha úgy tesszük: két teljesen különböző világ összeütközése, az úgynevezett igazságosság világáé és a jóság világáé. Bárcsak túl tudnának tekinteni látóhatárukon azok, akik az igazságosság szerinti gondolkodás módjuk foglyai! Akkor felfognának valamit abból, mit is jelent voltaképpen a jóság.

Most igen közel járunk ahhoz, hogy meglássuk, vagy legalább megsejtsük, mit is jelent valójában Isten országa. „Isten országa”, „Isten uralma” vagy „Isten királysága” az a hely, ahol az emberek legyőzik a teljesítményi és bérezési gondolkodásmódot. Isten országát akkor tudjuk csak megérteni vagy megsejteni Isten országaként, avagy: a példázat akkor „stimmel”, ha a hallgató igent mond a

toborzásra. A példázat, illetve Isten országa ezt a változást szeretné elérni az emberekben: *hogy kilépjenek a bérezési gondolkodásmód elfogultságából, a vallási jogigények elfogultságából, és engedjék magukat felszabadítani arra a jóságra, amely képes átörömi az igazságosságot.*

Teljesen új gondolkodásmódról és teljesen új öntertelmezésről van itt szó. Az élethez való teljesen új viszonyulásról, és teljesen új gyakorlatról is: olyan viszonyulásról és gyakorlatról, amely nem az önfejtő, kicsinyes, irigy gondolkodásmódból indul ki, hanem a szőlősgazda jóságából. Ebben a példázatban is Isten és ember találkozik: Isten jósága találkozik az emberrel, s szeretné őt lefegyverezni, feloldani görceit, felszabadítani őt.

Isten vincellérjének toborzója

Nem nehéz meglátni, hogy ennek a példázatnak is van valami köze magához Jézushoz. Bizonyos fokig Jézus életének kommentárja; azé a Názáreti Jézusé, aki bűnösökkel és vámosokkal ül össze, és ezzel kiváltja az „igazságosak” rosszkedvét. Ugyanakkor ez a példázat is elárul valamit a Názáreti Jézus tovább nem boncolható hatalmából: szétrobbantja gazdasági, politikai és személyes életünk egyik fontos elvét, és új távlatot kínál: „Én ennek az utolsóknak is annyit akarok adni, mint neked...”

De még valamit meg kell fontolnunk. Az akkori hallgatók számára nem csupán az elbeszélés mint egész volt szövevényes, rejtett tartalmakat hordozó; egyes motívumai is olyan témákat pendítettek meg, amelyek igen ismerősek voltak az emberek számára. Például már a szőlő említése is különleges volt. Az Őszörvetség nem ritkán a választott nép képeként használja a szőlőskertet. Gondoljunk csak Izajás 5. fejezetének gyönyörű szőlőskert-énekére, amely a végén (a 7. versben) világossá teszi a képeket: „A Seregek Istenének szőlőskertje: Izrael háza, kedvenc ültetvénye: Júda lakói...” Ha Jézus a szőlőskerttel, Isten kedvenc ültetvényével hozza összefüggésbe tevékenységét, és ha példázatával, de tevékenységével és működésével is világossá teszi, hogy itt egészen más elvek érvényesek, mint amikhez hozzászoktunk, akkor joggal mondhatjuk, hogy Jézus Isten vincellérjének, képviselőjének tartotta magát.

Példázatunk különös pedagógiai ügyességgel vonja be a hallgatókat: ők is tág teret kapnak a példázatban. Szaknyelven „összekapcsolásnak” nevezik ezt. Sőt, a hallgatók még szó-

vívót is kapnak: az ő személyében maguk is megszólalhatnak, és kifejezhetik rosszkedvüket. Az egész nap dolgozók gondolkodásmódja ugyanis alapjában véve azonos a hallgatók gondolkodásmódjával. Ez az a teljesen normális gondolkodásmód, amelynek minden ember rabja: Isten mégis csak igazságos, és ha valóban igazságos akar lenni, akkor így és így kell cselekednie; másképp nem megy.

Figyeljünk oda jól! Ne hajítsuk ki egyszerűen a hallgatók igazságosságérzetét. A példázat nem akarja azt mondani, hogy Isten országában nincs igazságosság. Isten országának semmi köze az önkényhez. A példázat azért megy elébe a hallgatóknak, hogy velük együtt érvel, hogy megpróbálja kimozdítani őket elfogultságukból, hogy megpróbálja kitágítani szűk látóhatárukat. Elmondja nekik,

- hogy senkivel sem történik igazságtalanság;
- hogy Isten azt tehet, amit akar, mert jóságot akar;
- hogy az igazságosság alapján álló gondolkodásmódot és az igazságosságérzetet meg kell haladni, és el kell jutni a feltétel nélküli jósághoz.

Megfordítva: A jóságra utalás megkérdőjelezi a hallgatók igazságosságérzetét: Valóban az igazi igazságosságra hivatkozom újból és újból?

A példázat tehát arra irányul, hogy megváltoztassa hallgatóit, mégpedig azért, hogy egy új felfogás zászlaja alá hívja őket. S a példázat akkor éri el célját, ha hallgatói igent mondanak a szőlősgazda érvelésére és az étellel kapcsolatos gondolkodásmódjára, s ennek megfelelően kezdik el alakítani az életüket.

Most megkérdezhetjük, mi lehetett az a történelmi helyzet, amelyben ez a példázat elhangzott, vagyis megkérdezhetjük, kik lehettek a példázat címzettjei, milyen kérdéseik és problémáik, megfontolásaik és nehézségeik lehettek.

Úgy vélem, olyan emberekről van szó, akik joggal támasztanak valamilyen vallási igényt, de most úgy érzik, hogy Jézus becsapta vagy mellőzte őket, olyan emberekről, akik érdemeiket tudnak felmutatni, de most meg kell állapítaniuk, hogy mások kapják meg a bért.

Ilyenek lehetnek például a farizeusok, akik úgy látják, Jézus lesöpörte őket – hiszen ők az igazságosak; ők azok, akik éjjel-nappal a Törvénytől hajolnak, hogy kutaszák, mi az Isten akarata; ők azok, akik böjtölnek, imádkoznak és alamizsnát adnak; ők azok, akik egész idejüket arra fordítják, hogy az egyszerű nép számára értelmezzék a parancsokat; ők azok,

akik megőrzik a vallást. És most jön Jézus, és elsősorban egyáltalán nem velük foglalkozik, és még csak meg sem beszéli velük a dolgokat. Ez a Jézus nem őket hívja követőinek. Halászokat, nőket, kisparasztokat, vámosokat hív meg. Kockáztatja a parancsok megtartását. És egy ilyen valaki akarja tudni, mi az Isten országa? Ennek sejtelve sincs róla!

A címzettek közé tartozhatnak *Jézus tanítványai* is. Már hónapok óta követik Jézust, megpróbálták megtenni, amit Jézus kívánt tőlük, mindent elhagytak, családjukat, házukat, vagyonukat, foglalkozásukat. De ahelyett, hogy velük foglalkozna, és gondoskodna arról, hogy végre kapjanak valamit elkötelezettségükért és fáradozásaikért, Jézus leáll a gyerekekkel (Mk 10,13-16), a nőekkel társalogni (Lk 10,38-42), számára egy pogány nő és a lánya fontosabb minden másnál (Mk 7,24-30). Itt tényleg nem stimmel valami! Ez mégsem igazságos!

Ám a példázat címzettjei közé tarthatnak maguk a vámosok és bűnösök is, akiket a közvélemény kitzsított, s akik már nem láttak esélyt maguk számára, sem az embereknél, sem Istennél. Például egy vámos egyáltalán nem tudott kitörni helyzetéből. A legjobb akarattal sem tudott érdemeket, valamilyen teljesítményt felmutatni; semmiféle bért nem várhatott, sem ebben, sem az eljövendő világban. Az ilyen emberek számára, a vámosok és a kurvák számára is fontos volt, és fontos ma is, hogy túléljenek a teljesítmény szerint bérezés személtmódján, amelybe (mások) újból és újból belekergetik őket.

Meghívás együttműködésre

A teljesítmény szerinti bérezés gondolkodásmódja *ma* is olyan elvnek számít, amely nélkül nem tudunk megenni. Nemcsak a gazdaságban érvényesül, hanem az iskolában is, sőt a legintimebb családi és baráti kapcsolatokban is hat: a teljesítmény jutalmat kap, a nem-teljesítés nem kap jutalmat, illetve büntetést eredményez. A kapott ajándékot teljesítménynek tekintem, amelyet megfelelően honorálnom kell. És megfordítva: ha jót teszek valakivel, akkor valamilyen igényt vezetek le ebből: jót tettem veled, tehát elvárhatom, hogy te...

Ennek megfelelően léteznek vallási igények is. Jót tettem másokkal, sikra szálltam a szegényekért, tekintélyes összeget juttattam a karitásznak, min-

den este időt szakítottam az imádságra: tehát megillet engem valami. Mindenesetre több, mint azokat, akiket nem érdeklí Isten és az egyház. Azoknak, akik így érvelnek, jog szerint többnyire igazuk van; ők pontosan tudják, mi igaz, és mi hamis, mi jó, és mi rossz. Olyan emberek ők, akik haszonbérbe vették Istent és az egyházat, s tudják, ki tartozik oda, s ki nem. Olyan emberek, akik kikelnek magukból, ha beavatatlanok jelentkeznek szóra vallási kérdésekben. Olyanok, akik nem engedik meg, hogy most már az utolsó ember is beleártsa magát vallási ügyekbe. Olyanok, akik nem akarnak osztozni Istennel, akik beleágyaszták Istent a maguk jogról és igazságosságról alkotott elképzelésibe. Olyanokról, akik pontosan tudják, mi az Isten akarata (mások számára).

Példázatunk nem frontálisan támad, hanem toboroz. Szeretne segíteni az embereknek abban, hogy kilépjenek elfogultságukból. Együttműködésre szeretné meghívni az embereket, hogy jobban megértsék önmagukat és a többieket.

Ez azokra is érvényes, akik az egyház és a társadalom peremén, vagy azon kívül állnak, mivel nincs mit fölmutatniuk, vagy mivel mások anynyira elterpeszkednek ott, hogy már senkinek sem marad hely rajtuk kívül. Azokra is, akik utolsó mocskoknak érzik magukat, és úgy vélik, semmit sem tehetnek az egyházban vagy vallási kérdésekben; ilyen embereknek is szól a példázat.

Értsük jól! Jézus számára nem arról van szó, hogy utolsókká tegye az elsőket (ezt csak Máté értette így később, vö. 16. vers). Jézus mindenkit elsővé szeretne tenni.

A példázat semmit sem mond arról, hogy a munkások hagyták-e, hogy a szőlősgazda megfontolásai meggyőzzék őket. A munkások helyén most mi állunk. Nekünk kell döntőnk, egyet akarunk-e érteni a szőlő tulajdonosával, csatlakozni akarunk-e az ő gondolkodás- és cselekvésmódjához, vagy nem. Döntőnk kell, elhagyjuk-e szűk látóhatárunkat, vagy pedig továbbra is ragaszkodni akarunk igényeinkhez. Döntőnk kell, elfogadjuk-e az ajánlatot arra, hogy kilépjünk szűkre szabott ítéleteink köréből és szűkös lakásunkból, vagy továbbra is úgynevezett igazságosságunkkal akarunk büszkélkedni.

Az utolsó oldalán

És valahányszor halljuk vagy olvassuk ezt a példázatot, ismételtelen előtt az ajánlat előtt állunk, a szőlősgazda újból és újból zászlaja alá hív minket. Bárcsak mindannyiszor összeomlana tiltakozásunk, amikor ezt a példázatot olvassuk! Bárcsak mindannyiszor mernénk újra az irgalom és a jóság álláspontjára helyezkedni, és újra meg újra belebocsátkozni a Jézus által hirdetett, újfajta igazságosságba! Bárcsak egyre jobban sikerülne Istennel – akit olyannyira bekebelezünk a magunk számára – megosztanunk azokkal, akiknek, úgy véljük, nincs joguk Istenhez! Bárcsak egyre jobban legyőznék szívünket az a nagy jóság és nagy irgalom, amelyet Isten mindenki számára készenlétben tart!

És egy utolsó megjegyzés. Hagyjunk időt magunknak! Olyan diszkréten és olyan türelmesen kellene bánunk egymással, ahogyan a szőlősgazda bánik az első órában felfogadott munkásokkal. Sokan még sokáig nem fogjuk belátni, mennyire új és mennyire más lesz a világ, ha magunkévá tesszük a szőlősgazda gondolkodás- és cselekvésmódját. Sokunknak továbbra is nehézséget okoz majd annak felismerése, hogy az irgalmasság álláspontja nagy következményekkel jár – az egyháza és a társadalomra nézve egyaránt. Továbbra is először önmagunkról fogunk gondoskodni, a magunk vélt jólétéről, a magunk biztonságáról, a magunk boldogulásáról. Legyünk türelmesek egymással, és óvakodjunk attól, hogy vallási érvekkel kölcsönösen agyoncsapjuk egymást. Jegyezzük meg: Isten nem a szorgalmasok, az igazságosok és a tisztességesek ügyvédje, hanem az utolsó, a szegények és az elnyomottak oldalára áll, a hazátlanok és a száműzöttek, a nyugtalanságkeltők és az elhajlók, a nincstelének oldalára. Ha megtanuljuk megérteni annak az Istennek a jóságát, aki azoknak a pártjára áll, akiket mi régen leírtunk, akkor sokkal izgalmasabb és érdekfeszítőbb lesz vallási és egyházi életünk, sőt társadalmi és politikai életünk is. Akkor képesek leszünk elhagyni kitaposott útjainkat és pályáinkat, és képesek leszünk új ösvényekre lépni – ha számot vetünk ezzel a teljes újdonsággal, ezzel a kiszámíthatatlannal, ezzel a felcserélhetetlennel: Isten irgalmasságával, amely meghaladja értelmünket, de nagyobb a szívünkénél is.

Forrás:

Gleichnisse Jesu für heute, 1991, 47–59.

A Szerző 1938-ban született, az Újszövetség professzora a svájci Freiburg-i Ue. egyetemén. Hosszú éveken át a Svájci Katolikus Bibliatársulat elnöke volt.